

УДК 371.133:159.924.7

Т. О. Довженко

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО РОБОТИ З СІМ'ЄЮ

© Довженко Т. О., 2016

<http://orcid.org/0000-0003-1384-511X>

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.47913>

У статті розкривається проблема постійної взаємодії дошкільного навчального закладу з родиною дитини. Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив узагальнити різні підходи до співпраці сім'ї з педагогічним колективом: від традиційних підходів родинного виховання до системної та систематичної взаємодії батьків з навчальним закладом, яка реалізується сьогодні. Схарактеризовано основні форми такої взаємодії: бесіди, консультації, тренінги, батьківські збори, кругли столи з актуальних питань фізичного та інтелектуального розвитку сучасного дошкільника. Проаналізовано зарубіжний досвід, що має цінні напрацювання з питань залучення батьків до різних форм участі в організації навчального простору їхньої дитини (від фінансової участі до професійної підтримки сім'ї з широкого кола навчальних і виховних питань). Визначено суперечності, що виникають на сучасному етапі підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до роботи з сім'єю, розкрито шляхи їх подолання та пріоритетні напрями роботи в педагогічному ВНЗ, які спрямовані на формування необхідних умінь та навичок взаємодії та співпраці з батьками.

Ключові слова: дитина, дошкільний навчальний заклад, взаємодія, співпраця, сім'я, родинне виховання, форми роботи, організація.

Довженко Т. А. Подготовка будущего воспитателя детского учебного заведения к работе с семьей.

В статье раскрывается актуальная проблема взаимодействия дошкольного учебного заведения с семьей ребенка. Анализ педагогической литературы позволил обобщить различные подходы к сотрудничеству семьи с педагогическим коллективом: от традиционных подходов семейного воспитания к системному и систематическому взаимодействию родителей с учебным заведением, которое реализуется сегодня. Охарактеризованы основные формы такого взаимодействия: беседы, консультации, тренинги, родительские собрания, круглые столы, на которых обсуждаются актуальные вопросы физического и интеллектуального развития современного дошкольника. Проанализирован опыт зарубежных педагогов, который имеет ценные наработки по привлечению родителей к различным формам в организации учебного пространства их ребенка (от финансового участия до педагогической поддержки семьи по учебным и воспитательным вопросам). Определены противоречия, возникающие на современном этапе подготовки

будущих воспитателей детских садов к работе с семьей, раскрыты пути их преодоления и приоритетные направления работы в педагогическом вузе, направленные на формирование необходимых умений и навыков взаимодействия и сотрудничества с родителями.

Ключевые слова: *ребенок, дошкольное учебное заведение, взаимодействие, сотрудничество, семья, семейное воспитание, формы работы, организация.*

Dovzhenko T. Training future educators of preschool educational institutions for work with a family.

The article reveals the important problem of the permanent interaction of a preschool educational institution with a child's family. The analysis of scientific pedagogical literature has allowed to generalize the different approaches to a family's cooperation with a teaching staff: from the traditional approaches of family education to parents' systematic interaction with an educational institution, which is being implemented today. The main forms of such interaction: conversations, consultations, workshops, parent meetings, roundtable discussions on the relevant issues of a modern preschooler's physical and intellectual development are characterized. The foreign experience that has the valuable groundworks on attracting parents to the different forms of the participation in a child's education organization (from financial participation to the professional support of family on the wide range of educational issues) is analyzed. The contradictions at the present stage of training the future educators of preschool educational institutions for the work with family are determined; the ways of overcoming and the priority work directions in a pedagogical university aimed at developing the necessary skills of the interaction and the cooperation with parents are described.

Key words: *child, preschool educational institution, interaction, cooperation, family, family education, forms of work, organization.*

Постановка проблеми. Сьогодні позначено реформуванням української системи освіти в цілому та дошкільної її ланки зокрема. Одним з пріоритетних напрямів підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є формування вмінь, навичок та стратегій до взаємодії з сім'єю дитини. Це зумовлено тим, що в сучасних складних економічних, соціальних, політичних умовах змінюється сама парадигма відносин між педагогами, як представниками освітньої системи, та батьками, як представниками власної дитини та захисниками її прав. На сучасному етапі важливо розробити таку структурно-функціональну модель взаємодії ДНЗ та сім'ї з питань розвитку дитини, яка б сприяла успішній реалізації навчально-виховних програм та задовольняла високі потреби формування гармонійної

особистості. Однак, декларуючи такі серйозні зміни в системі дошкільної освіти, вихователі ДНЗ часто не готові до вирішення поставлених завдань. Вони потребують ґрунтовної підготовки, що дозволить їм не лише реалізувати інноваційні підходи до навчання та виховання дитини, а й залучити до цього процесу її батьків, створити умови для плідної конструктивної співпраці з сім'єю. Зазначене вище спонукає сучасні педагогічні вищі шукати нові форми підготовки майбутніх вихователів.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема професійної діяльності педагога дошкільної освіти є об'єктом досліджень К. Белої, А. Бородич, О. Драгунової, І. Єрофєєвої, М. Ковардакової, В. Логінової, О. Панько, К. Прахової, П. Саморукової та інших. Питання, пов'язані з її загальною характеристикою і структурою, а також специфікою професійних умінь фахівця цієї галузі розглядаються в роботах Т. Куликової, Л. Семушиної, Л. Поздняк, В. Ядешко, які внесли вагомий вклад у розробку комплексно-дослідних програм з формування особистості майбутнього педагога. У працях А. Алексюка, О. Гури, Р. Хмелюк досліджуються різноманітні аспекти вдосконалення професійної підготовки студентів факультетів дошкільної освіти, розкриваються основні функції майбутнього спеціаліста, що забезпечують ефективність процесу його адаптації до реальної професійної діяльності. На сучасному етапі підготовка фахівців потребує якісного оновлення, наповнення новим змістом, оволодіння новими методиками, що, в свою чергу, спонукає до ґрунтовної розробки сталих уже форм. Це стосується і питань співпраці вихователів ДНЗ з родиною дошкільника, які сьогодні потребують варіативності.

Мета статті – схарактеризувати традиційні форми взаємодії дошкільного навчального закладу з сім'єю дитини та розкрити нові підходи до підготовки майбутнього вихователя до цього процесу.

Виклад основного матеріалу. Підготовка вихователя до успішного вирішення професійно значущих проблем неможлива без урахування запитів сучасної сім'ї. Аналіз наукових праць провідних українських [1; 3] та зарубіжних [2] дослідників доводить, що вплив сім'ї на виховання дитини є вирішальним, а для ефективного розвитку її педагогічний колектив та родина мають взаємодіяти. Сучасна сім'я розвивається в умовах якісно нової суперечливої суспільної ситуації. З одного боку, спостерігається поворот

суспільства до проблем сім'ї, розробляються і реалізуються комплексні цільові програми по зміцненню і підвищенню її значущості у вихованні дітей. З другого боку, спостерігаються процеси, які призводять до загострення сімейних проблем. Це, перш за все, падіння життєвого рівня більшості сімей, вирішення проблем економічного, а часом і фізичного виживання, посилило соціальну тенденцію самоусунення багатьох батьків від вирішення питань виховання і особистісного розвитку дитини.

Отже, у складних умовах сьогодення сім'ї потрібно систематична і кваліфікована допомога з боку дошкільного закладу освіти. Процес взаємодії сім'ї і ДНЗ спрямований на активне включення батьків у навчально-виховний процес та дозвільну діяльність.

Сучасне суспільство усвідомлює, що необхідно переглянути застарілі підходи та форми взаємодії сім'ї та освітнього закладу. Усе більше фахівців (психологи, соціологи, педагоги) говорять про сучасні форми взаємодії педагогів та батьків. Виникла нагальна потреба поновити заходи щодо підвищення педагогічної культури сім'ї, а відтак варто організувати нові форми просвіти батьків, утвердити в суспільстві концепцію свідомого та відповідального батьківства.

Успішне здійснення теоретичних і методичних основ навчання і виховання відбувається тільки за умови об'єднання виховних зусиль ДНЗ, сім'ї та громадськості. Саме ДНЗ має стати організуючим центром спільної виховної роботи. Це зумовлено низкою факторів:

по-перше, в сьогодні тільки дошкільний заклад забезпечує необхідний рівень розвитку дитини, який обумовлюється вимогами сучасності та прискоренням науково-технічного прогресу;

по-друге, ДНЗ має спеціально підготовлені кадри, більшість же батьків не мають належної педагогічної підготовки;

по-третє, значну частину свого часу більшість дітей проводять в ДНЗ, його вплив позначається також на їх поведінці в сім'ї.

Зазначені фактори, пов'язані з визначальним впливом дошкільного закладу на виховання дитини, зберігають своє значення і відносно впливу суспільних умов. Саме тому ДНЗ і має бути організуючим центром, об'єднуючим виховну діяльність сім'ї та громадськості.

Все те, що має поступальний розвиток, завжди стикається з певними перешкодами, які можна назвати проблемами. Так і у вихованні: цей процес безперервний, поступовий, має свої стадії, і в кожній з них виникають певні проблеми виховання.

Найважливіші з цих проблем можна об'єднати в три основні групи.

До першої групи слід віднести проблеми, які пов'язані з осмисленням цілей і змісту освітньо-виховної роботи ДНЗ і сім'ї. Необхідно, щоб батьки усвідомлювали, що сучасне виховання має своєю метою всебічний і гармонійний розвиток особистості.

До другої групи проблем спільної роботи відносимо вмале стимулювання активності дитини, спрямованої на її особистісний розвиток і формування.

До третьої групи проблем – належить врахування вікових та індивідуальних особливостей дошкільників. Діти прагнуть до самостійності, обтяжуються зайвою опікою з боку батьків, бажають відвідувати різноманітні позанавчальні заклади, і саме вихователь ДНЗ часто стає ініціатором розвитку тих творчих нахилів та здібностей, на які батьки не звертають уваги.

Для того щоб вирішити ряд проблем, необхідно організувати правильну взаємодію батьків і вихователів, засновану на принципах гуманізму і партнерства. Дошкільний навчальний заклад та сім'я мають об'єднати свої зусилля не лише у процесі виховання дитини, її соціалізації, а й у розвитку її інтелектуальної сфери, підготовці її до навчання у школі, у питаннях збереження здоров'я. Переважна більшість психосоматичних та фізичних вад виявляється саме у дитячому садку, бо вихователь, як фахівець, здатен розпізнати дислексію, вади мовлення, порушення м'язового та опорно-рухового апарату, виявити порушення зору та слуху. Це відбувається тому, що він бачить дитину в нових навчальних умовах, тоді як батьки позбавлені такої можливості й не володіють відповідними вміннями [3, с. 18].

В односторонньому порядку дошкільному закладу освіти важко налагодити діалог, якщо друга сторона - сім'я - до нього, або не готова, або не бажає співпрацювати. Однак, систематична, послідовна робота веде до виникнення зв'язку між ДНЗ та сім'єю, яка виливається в партнерські відносини за умови, що сім'я бачить зацікавленість в розвитку дітей і буде прагнути до контакту.

Усе вищезазначене доводить, що сучасна система дошкільної освіти потребує фахівця нової формації, а педагогічна освіта в сучасних умовах розвитку усіх сфер життєдіяльності суспільства покликана сформувати педагога-спеціаліста універсально освіченого, який має фундаментальну гуманітарно спрямовану та науково-дослідну підготовку, здатний до творчості і прагне до постійного самовдосконалення.

Саме тому, в Україні актуалізовано процеси становлення системи багаторівневої безперервної педагогічної освіти, котра дозволяла б сформувати мережу професійних освітніх закладів для підготовки конкурентноспроможних фахівців. Основними цілями створення такої освітньо-професійної системи визначено, по-перше, організацію творчої діяльності спеціаліста, створення умов для гнучкої її переорієнтації згідно зі змінами у соціокультурному середовищі, що забезпечує чітке співвідношення кількості підготовлених фахівців з потребами ринку праці; по-друге, формування особистісних якостей людини (професійні характеристики, стиль мислення, рівень культури, інтелектуального розвитку та ін.), що дозволяє певною мірою вирішити проблеми кадрового забезпечення, упровадження новітніх технологій, модернізації навчально-виховного процесу засобом поширення позитивного досвіду світових систем підготовки педагогів-фахівців, розширення міжнародного співробітництва [5].

Вся система роботи в ДНЗ спрямована на прийняття сім'ї як першої і головної дійової особи у вихованні та освіті дитини. Тому участь сім'ї у виховно-освітньому процесі дозволяє підвищити якість освіти дітей, адже батьки краще знають можливості своєї дитини і зацікавлені у подальшому розвитку.

Основними напрямками взаємодії з сім'єю є:

- вивчення потреби батьків в освітніх послугах;
- освіта батьків з метою підвищення їх правової та педагогічної культури.

Аналіз практики роботи ДНЗ виявив два види форм спільної роботи:

- спільні заходи вихователів і батьків: батьківські збори, конференції, консультації, бесіди, тематичні виставки, диспути, зустрічі з адміністрацією, відвідування сімей на дому, батьківський комітет.

- спільні заходи педагогів, батьків і дітей: гуртки, вікторини, свята, сімейні конкурси, концерти, змагання, благоустрій ДНЗ та прилеглої території.

Існують традиційні і нетрадиційні форми спілкування вихователя з батьками дошкільнят, метою яких є збагачення педагогічними знаннями. Традиційні форми поділяються на колективні, індивідуальні та наочно-інформаційні. До колективних форм відносять батьківські збори, конференції, зустрічі з адміністрацією тощо. Батьківські збори – це дієва форма роботи вихователів з колективом батьків, форма організованого ознайомлення їх із завданнями, змістом і методами виховання дітей певного віку в умовах дитячого садка і сім'ї. Порядок денний зборів може бути різноманітним, з урахуванням побажань батьків. Тему рекомендуємо формулювати проблемно, наприклад: «Ваша дитина слухняна?», «Чи потрібно карати дітей?» тощо.

Сьогодні батьківські збори витісняються новими формами роботи, такими як усні журнали, педагогічні вітальні, круглі столи, батьківські конференції, семінари-практикуми – основна мета – обмін досвідом сімейного виховання. Доцільно поєднувати різні форми роботи, наприклад, після проведення розважальних заходів з батьками можна організувати бесіди, збори, диспути.

До індивідуальних форм відносяться педагогічні бесіди з батьками; це одна з найбільш доступних форм встановлення зв'язку з сім'єю. Бесіда може бути як самостійною формою, так і застосовуватися в поєднанні з іншими, наприклад, може бути включена в збори, відвідування сім'ї. Мета педагогічної бесіди – обмін думками з того чи іншого питання щодо виховання дітей; її особливість – активна участь і вихователя і батьків.

Тематичні консультації організуються з метою відповісти на всі питання, що цікавлять батьків. Головним призначенням консультації є те, що батьки переконуються в тому, що у дитячому садку вони можуть отримати підтримку і пораду. Існують і заочні консультації (ящик (конверт) для питань батьків). Читаючи «пошту», педагог може заздалегідь підготувати повну відповідь, вивчити літературу, порадитися з колегами або переадресувати питання. Ця форма отримала відгук та підтримку у батьків. Як показав досвід проведення заочних консультацій, батьки анонімно задають різноманітні питання, які не бажають говорити вголос, особисто.

Окрему групу становлять наочно-інформаційні методи. Вони знайомлять батьків з умовами, завданнями, змістом і методами виховання дітей, сприяють подоланню поверхневого судження про роль дитячого садка, надають практичну допомогу сім'ї. До них відносяться відеофрагменти організації різних видів діяльності, режимних моментів, занять; фотографії, виставки дитячих робіт, стенди.

Відвідування сім'ї також відіграє важливу роль у встановленні контакту з дитиною і її батьками. Традиційні форми взаємодії педагогічного колективу дошкільного закладу з сім'єю поєднуються сьогодні у нових соціальних умовах з варіативними інноваційними технологіями організації взаємодії вихователів ДНЗ з батьками вихованців.

Найбільш проблемною сферою для вихователів є організаційні питання, пов'язані з включенням батьків у життя дошкільного закладу. Спонукаючи батьків брати участь у житті ДНЗ доцільно через розуміння важливості такої співпраці для розвитку їхніх дітей. Батьки повинні усвідомити конкретні позитивні наслідки їхнього включення у життя дошкільного закладу для дитини.

Підготовка майбутніх вихователів ДНЗ – це складний багатоаспектний процес. У базовий компонент навчальних планів закладено низку фахових дисциплін, що мають на меті сформуванню методичну, психолого-педагогічну, комунікативну готовність студента до подальшої професійної діяльності. У процесі вивчення фахових дисциплін («Дошкільна педагогіка», «Вступ до спеціальності», «Методика розвитку мовлення», «Організація роботи в ДНЗ» та інші) пропонуємо підготувати майбутніх вихователів до реалізації моделі взаємодії ДНЗ та сім'ї з питань розвитку дитини. Модель складається з трьох блоків: інформаційно-аналітичного, практичного та контрольо-оцінного.

Інформаційно-аналітичний блок передбачає збір і аналіз відомостей про батьків і дітей, вивчення сімей, їхніх труднощів, а також виявлення готовності сім'ї відповісти на запити дошкільного закладу. Ці завдання і визначають форми і методи подальшої роботи вихователів. До них відносяться: опитування, анкетування, патронаж, інтерв'ювання, спостереження і спеціальні діагностичні методики, що використовуються здебільшого психологами. Робота з батьками в межах інформаційно-аналітичного блоку будується за двома взаємозалежних напрямками. Перший напрям – освіта батьків, надання їм необхідної інформації.

Для вирішення питань можуть використовуватися різні форми: лекції, індивідуальні та групові консультації, інформаційні листи, газети, листи-пам'ятки, бібліотека для батьків тощо. Другий напрям – організація продуктивного спілкування всіх учасників освітнього процесу, тобто обмін думками, ідеями, почуттями. З цією метою плануються і проводяться такі заходи, які включали б батьків і дітей у загально цікаву справу, що змушувало б дорослих вступити з дитиною в діалогічне спілкування. Основним завданням педагогічного колективу є створення умов для ситуативно-ділового, особистісно-орієнтованого спілкування на основі спільної справи (малюнки, ролі в спектаклі, книги, ігри, підготовки до свят тощо).

Відповідно до вирішення цієї задачі обираються і форми взаємодії: ігротеки, виставки вихідного дня, традиції, театральна п'ятниця, зустріч з цікавою людиною, свята, видання сімейних газет, журналів, захист сімейних проектів і багато іншого. Другий – практичний блок, містить інформацію, спрямовану на вирішення конкретних завдань, пов'язаних з розвитком дітей. Цей блок може складатися з таких форм роботи, як: психологічний тренінг – інтерактивне спілкування з батьками; проект «Віртуальна приймальня», яка передбачає віртуальне спілкування з батьківською громадськістю на сайті. Форми і методи роботи, які можуть використовуватися вихователями і психологами залежать від тієї інформації, яку вони отримали під час аналізу ситуації в межах першого блоку.

З метою вирішення завдання ефективної взаємодії дошкільних установ з родиною вводиться третій блок – контрольо-оцінний, тобто це аналіз ефективності (кількісний і якісний) заходів. Для визначення ефективності зусиль, витрачених на взаємодію з батьками, можна використовувати опитування, книги відгуків, оціночні листи, експрес-діагностику та інші методи, що застосовуються після проведення того чи іншого заходу. Не менш важливим є самоаналіз з боку вихователів. У роботі з батьками повторна діагностика, співбесіда з дітьми, спостереження, облік активності батьків можуть бути використані для відстеження та оцінки відстроченого результату. Таким чином, ми забезпечуємо цілісну, системну підготовку майбутнього вихователя до роботи з сім'єю.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз науково-педагогічної літератури доводить, що співпраця навчального закладу з родиною

дитини завжди належала до пріоритетних завдань освітнього процесу. Об'єднані зусилля педагогів та батьків, їхня співпраця завжди дають позитивний результат, особливо коли вони спрямовані на всебічний розвиток дитини та становлять єдину систему. На сучасному етапі розвитку українського суспільства виникають нові вимоги до такої співпраці. Починати її треба ще на етапі дошкільної освіти, а це, в свою чергу, вимагає інноваційних підходів до освіти вихователів ДНЗ. Так, у процесі підготовки студентів факультетів дошкільної освіти пропонується реалізувати модель, що складається з трьох взаємопов'язаних блоків: інформаційно-аналітичного, практичного та контрольньо-оцінного, які повністю розкривають сутність організації співпраці вихователя ДНЗ з родиною дитини та готують майбутнього фахівці до такої роботи.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці технології підготовки майбутніх фахівців дошкільної ланки освіти інноваційної взаємодії з сім'єю.

Література

1. Богущ А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник / А. М. Богущ, Н. В. Гавриш. – К. : Видавничий дім «Слово», 2011 (2013). – 704 с.
2. Джайнотт Х. Дж. Родители и дети / Х. Дж. Джайнотт. – М., 1992. – С. 21.
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2006. – 456 с.
4. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка : навчально-методичний посібник / М. Г. Стельмахович. – К. : ІЗМН, 1997. – 232 с.
5. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.